

Asia Teostaso, Koru

Hakija H:n raastuvanoikeus

Annettu 28.9.1993

Tiivistelmä *Koru, joka muodostui pohjalaatasta ja sen päällä kohoumana olevasta avatusta hopearullasta, oli tekijänoikeudellisesti suojattu teos.*

SELOSTUS ASIASTA

H:n raastuvanoikeus on 12.2.1993 päivätyllä kirjelmällään pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa "R" -nimisen kaulariipuskorun tekijänoikeudesta. Asia on vireillä rikosasiana C:n raastuvanoikeudessa, jossa asianomistajana on A ja vastaajina B ja C.

Tekijänoikeusneuvostolle on toimitettu ote raastuvanoikeuden pöytäkirjasta asiakirjavihkoineen. Asiakirjavihossa on T Oy:n valmistama "R" -riipus ja S Oy:n valmistama "R" -riipus. A:n asiamies toimitti tekijänoikeusneuvostolle oma-aloitteisesti 12.8.1993 kirjelmän. Tekijänoikeusneuvoston työjärjestyksen 2 §:n 3 momentissa todetaan, että milloin lausuntoa on pyytänyt tuomioistuin tai jokin viranomainen, tekijänoikeusneuvosto antaa lausunnon tämän sille toimittamien asiakirjojen perusteella. Tekijänoikeusneuvosto päätti tekijänoikeusneuvoston työjärjestyksen 2 §:n 3 momentin nojalla jättää huomiotta A:n asiamiehen kirjelmän.

Oikeudenkäyntiasiakirjoista käy ilmi seuraavaa:

Kristillinen yhdistys P ry oli tilannut kultaseppä A:lta T Oy:stä "R" -nimisen kaulariipuskorun. A:lle oli toimitettu valokopioita valokuvista, joissa oli avattu hopearulla. Kyseinen hopearulla on toinen Jerusalemin Ketef Hinnomista sortuneen talon raunioista löydetystä hopearullasta, joka on ajoitettu 600-luvulle eKr. ja johon on sen aikaisin heprealaisin kirjaimin kirjoitettu Herran siunaus. A:lle oli myös toimitettu P ry:n lähetyssteerin X:n ja pastori Y:n tekemät riipusluonnokset. A toteutti riipuskorun X:n ja Y:n luonnosten ja valokuvassa näkyvän avatun hopearullan pohjalta. A sai ohjeeksi toteuttaa korun niin alkuperäisenä kuin se tekniikka huomioon ottaen oli mahdollista. A sai luvan vahvistaa alkuuperäisessä hopearullassa heikosti näkyvät kirjoitusmerkit. P ry:n mukaan A ei toteutuksessaan kuitenkaan ottanut huomioon toivomusta, että riipusle-

vyn alareunassa alkuperäisen hopearullan rullamaisuus näkyisi kohoimana.

Korun ulkomaanmyyntioikeuksista aiheutuneiden erimielisyyksien jälkeen P ry valitsi tarjouskierroksen perusteella korun uudeksi valmistajaksi S Oy:n. S Oy:lle toimitettiin piirros valmistettavasta korusta ja valokopioita alkuperäisestä hopearullasta. Oikeudenkäyntiasiakirjoissa olevassa esitutkintapöytäkirjoihin liitettyssä B:n kirjallisessa vastineessa todetaan, että S Oy:lle toimitettiin myös aikaisemmin toteutettu riipus. Oikeudenkäyntiasiakirjojen todistajalausunnon mukaan S Oy:n kultaseppä Z, joka toteutti riipuksen, ei ollut saanut aikaisempaa riipusta P ry:ltä.

P ry:n mukaan A toimi ainoastaan teknisenä toteuttajana. P ry katsoo, että muinaiskoruun, jonka duplikaatti heille valmistettu koru on, ei ole tekijänoikeutta. A katsoo, että hänellä on tekijänoikeus riipuskoruun. X katsoo, että hän on riipuksen suunnittelija ja että P ry:n työntekijänä hänen tekijänoikeutensa kuuluu P ry:lle. Y katsoo, että mikäli hänellä on tekijänoikeus koruun on se käytännössä luovutettu P ry:lle. Z ei katso luoneensa riipusta.

Raastuvanoikeus tiedustelee, voidaanko "R" -nimisen riipuskorun katsoa nauttivan joko kokonaisuudessaan tai joltain osin tekijänoikeudellista suojaa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeusneuvoston lausunto perustuu H:n raastuvanoikeuden toimittamaan pöytäkirjan otteeseen, jossa olivat käsitellyt istunnoista 4.11.1992 § 730 ja 20.1.1993 § 48, sekä siihen liitettyyn asiakirjavihkoon. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa näyttökysymyksiin.

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Laissa on esimerkkluettelo, jossa mainitaan kuvataiteen, taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteet suojattavina teostyyppeinä. Luettelo ei ole tyhjentävä, vaan lain mukaan teos voi ilmetä myös muulla tavalla.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luojalle eli fyysiselle henkilölle. Jos kaksi tai useammat ovat yhdessä luoneet teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia, tekijänoikeus on lain 6 §:n mukaan heillä yhteisesti. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esit-

tämiseen oikeuden loukkauksen johdosta. Täten esimerkiksi teoksen hyväksikäyttöön on saatava kaikkien tekijöiden lupa.

Tekijänoikeuden saavat luomisprosessiin itsenäisellä ja luovalla panoksella osallistuneet henkilöt, eivät tekniset avustajat. Se seikka toimiiko nyt esillä olevassa tapauksessa kultaseppä itsenäisenä tekijänä vai epäitsenäisenä teknisenä toteuttajana, selviää lopputulosta tarkastelemalla: ilmeneekö korusta kultaseppän itsenäinen ja omaperäinen panos vai annettujen ohjeiden epäitsenäinen noudattaminen.

Tekijänoikeussuojan saaminen ei edellytä, että teos olisi objektiivisesti katsoen uusi. Teoriassa on mahdollista, että kaksi tekijää voi luoda toisistaan tietämättä täsmälleen samanlaisen teoksen. Jos tekijä on luonut teoksensa itsenäisesti ja pitämättä toista, vaikkakin samanlaista, teosta esikuvana, on teos tekijänoikeudellisesti suojattu.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että tuote ylittää niin sanottuun teostasoon, millä tarkoitetaan sitä, että tuotteen tulee olla muodoltaan itsenäinen ja omaperäinen. Teostasovaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos kenenkään muun kuin tekijän ei voitaisi olettaa päätyvän samanlaiseen lopputulokseen, jos ryhtyisi itsenäisesti vastaavaan työhön. Tekijänoikeussuojan syntymiselle ei aseteta muita vaatimuksia, eikä tuotteen kirjallisella tai taiteellisella tasolla esimerkiksi ole merkitystä. Laissa ei ole annettu tarkkoja sääntöjä teostason arvioimiseksi. Ratkaisu tehdään harkinnan perusteella yksittäistapauksittain.

Teostasovaatimus vaihtelee käytännössä eri teoslajien kohdalla. Lain valmistelutöissä todetaan taideteollisuuden tuotteista, että ehdotettu laki ei koskisi jokaista tuotetta, jota kansantajuisesti voidaan sanoa taiteelliseksi käyttöesineeksi. Taideteollisuuden tuote tulee osalliseksi tekijänoikeussuojasta edellyttäen, että sitä voidaan pitää taiteellisena teoksena. Asian luonnosta johtuen olisivat itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset tällöin asetettava verraten korkealle (komiteanmietintö 1953:5).

Korkeimman oikeuden ratkaisuisissa, jotka koskevat käyttötaiteen tuotteita, on tekijänoikeudellisen suojan saaminen yleensä edellyttänyt korkeaa omaperäisyydestä. Ratkaisussa KKO 1962 II 60 katsottiin taiteilijan suunnittelema rannekoru taiteellisen muotoilunsa perusteella tekijänoikeuslain alaiseksi teokseksi. Ratkaisussa KKO 1980 II 3 pidettiin koruja muotoilunsa ja kompositionsa perusteella tekijänoikeuslaissa tarkoitettuina teoksina, mutta solkia sitä vastoin ei. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt korujen tekijänoikeussuojaa esimerkiksi lausunnoissaan 1988:6 ja 1991:2.

Tekijänoikeus on muodon suojaa. Ideoita, aiheita, periaatteita tai tietoja ei sinänsä suojata, vaan muotoa jossa ne on ilmaistu. Jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei lain 4 §:n 2 momentin mukaan hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta

alkuperäisteokseen. Suoja syntyy suoraan lain nojalla; rekisteröintiä tai muita toimenpiteitä ei edellytetä.

Tekijänoikeus tuottaa tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijälle yksinomaisen oikeuden, tietyin laissa mainituin rajoituksin, määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna. Tekijänoikeuslain 27 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus voidaan luovuttaa kokonaan tai osittain. Tekijä voi siis siirtää taloudelliset oikeutensa toiselle, esimerkiksi juridiselle henkilölle. Oikeuksien siirtämistä koskevalta sopimukselta ei edellytetä määrämuaotoa, joten kirjallinen, suullinen tai konkludenttinen sopimus voivat olla päteviä.

Esillä olevassa tapauksessa A on valmistanut X:n ja Y:n luonnosten ja avattua hopearullaa esittävien valokuvien pohjalta "R" -nimisen korun. A:n valmistama koru muodostuu pohjalaatasta ja sen päällä kohoumana olevasta avatusta hopearullasta. Korun kohoumana oleva hopearulla muistuttaa valokuvissa näkyvää avattua hopearullaa. Kirjoitusmerkit on vahvistettu.

Hopearulla, joka on tehty 600 eKr., on niin vanha ettei siihen ole tekijänoikeutta. Idea valmistaa riipus, jossa hopealaatalla toisinnetaan avattu hopearulla, ei saa suojaa. Suojaa ei myöskään saa idea, että avatun hopearullan alaosa on rullalla. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että A:n valmistama koru on tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentin mukaisesti itsenäisesti ja omaperäisesti luotu, tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos.

Tekijänoikeusneuvostolle toimitettujen oikeudenkäyntiasiakirjojen mukaan näyttää riipuksen suunnittelu- ja valmistelutyö tapahtuneen seuraavasti: A suunnitteli itsenäisesti X:n ja Y:n koruluonnosten pohjalta lopullisen riipuksen ja toteutti sen teknisesti. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeus A:n valmistamaan koruun on syntynyt yhteisesti tekijänoikeuslain 6 §:n mukaisesti koruluonnosten tekijöille X:lle ja Y:lle ja luonnosten ja valokuvien perusteella korun suunnitelleelle A:lle. Tekijänoikeudet riipukseen ovat voineet siirtyä jossain laajuudessa työsuhteen, tilauksen tai muun sopimuksen perusteella.

S Oy:ssä valmistettu koru on oikeudenkäyntiasiakirjojen mukaan tehty P ry:stä toimitetun piirroksen ja avattua hopearullaa esittävien valokuvan kopioiden pohjalta. Tekijänoikeusneuvosto huomauttaa, ettei sille toimitetuista oikeudenkäyntiasiakirjoista käy selville, kuka oli piirtänyt S Oy:lle toimitetun piirroksen. S Oy:ssä valmistettu koru muodostuu pohjalaatasta ja sen päällä kohoumana olevasta avatusta hopearullasta. Korun kohoumana oleva hopearulla muistuttaa valokuvissa näkyvää avattua hopearullaa. Kirjoitusmerkit on vahvistettu.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että kokonaisuuden huomioon ottaen A:n ja S Oy:n valmistamat riipukset ovat hyvin samankaltaisia ja niistä on

löydettävissä vain vähäisiä eroja, kuten esimerkiksi rullan alaosan muoto. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että myös S Oy:n valmistama riipus on tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos.

Jos S Oy:n riipus on luotu avattua hopearullaa esittävien valokuvien kopioiden ja P ry:stä toimitetun piirroksen pohjalta ja jos S Oy:n kultaseppä on osallistunut riipuksen suunnitteluun itsenäisesti, on kyseinen riipus yhteisteos ja tekijöinä on pidettävä P ry:stä toimitetun piirroksen tekijää tai tekijöitä ja S Oy:n puolesta riipuksen suunnittelusta vastannutta kultaseppää. Jos taas S Oy:n valmistama riipus on kokonaan tai osittain tehty kopioimalla A:n valmistama riipus, olisi riipuksen valmistamiseen tarvittu suostumus kaikilta A:n valmistaman korun tekijöiltä tai niiltä, joille tekijänoikeus riipukseen on siirtynyt. Se seikka, onko S Oy:ssä valmistettu riipus luotu itsenäisesti käyttämättä A:n valmistamaa riipusta esikuvana, on näyttökysymys, johon tekijänoikeusneuvosto ei voi ottaa kantaa.

Eriävä mielipide

Jäsenet Arto Alaspää, Marja-Leena Mansala ja Markku Varhela

Teoskynnystä ei ole tekijänoikeuslain esitöissä määritelty. Ainoa teoslaji, jonka teoskynnystä on lain esitöissä tarkemmin pohdittu, on taideteollisuuden tuotteet. Lain esitöiden mukaan, josta ilmenevää periaatetta on yleisesti oikeuskäytännössä noudatettu, taideteollisuustuotteiden teoskynnys on asetettu melko korkeaksi. Esimerkkejä tästä löytyy sekä korkeimman oikeuden että tekijänoikeusneuvoston ratkaisuista. Koruja on useimmiten pidetty taideteollisuuden tuotteina. Taideteollisuuden tuotteiden korkeaa teostasovaatimusta on osittain perusteltu myös sillä, että niiden osalta on käytettävissä myös mallioikeus.

"R" -riipuksen suunnittelun lähtökohtana oli raastuvanoikeudessa esitetyn selvityksen mukaan tehdä mahdollisimman paljon tiettyä muinaismuistoa jäljittelevä koru. Lähtökohtana oli siis tehdä jäljitelmä. Tekijänoikeudellisesti ei ole merkitystä sillä, mikä tarkoitus alkuperäisellä esineellä oli ollut.

Jäljitelmän tekeminen perustui avatusta rullasta esitettyihin kuviin ja siinä tehtyihin luonnoksiin. Jonkin seikan pois ottaminen tai toisen korostaminen ei tässä tapauksessa yksin riitä teoskynnyksen ylittymiseen. Riipuksessa käytetty laatta on muodoltaan tavanomainen korulaatta ja sen käyttäminen korun pohjana on lähinnä idea eikä tekijänoikeudellisesti suojattava teos.

A on teknisesti toteuttanut hänelle esitetyn avatun hopearullan kuvan laatalle niin, että siinä näkyvät teksti ja rullan kuluneet reunat. A:n toteutta-

ma koru ei poikkea esikuvastaan niin paljon, että se olisi itsenäinen ja omaperäinen tekijänoikeudellisesti suojattu teos.